

Igor Gedrih

BENEŠKI ODSEV HENRYJA MOORA

Razstava kipov, risb, tapiserij na San Giorgio Maggiore, Benetke

Angleški kipar Henry Moore (1898–1986) spada med moderne klasike sodobne umetnosti. S svojim kiparskim opusom je po A. Rodinu bolj kot številni drugi zaznamoval svoj čas in izvirno oblikovanje in se brez zunanjega hrupa uveljavil kot samosvoj umetnik. Že lep čas je tega, kar je razstava njegovih izbranih del v Firenzah (1972) v italijanskem prostoru vznemirila in pritegnila obiskovalce in poznavalce. Časovni presledek je tolikšen, da izbrana dela, razstavljena na San Giorgiu Maggiore v Benetkah, obudijo spomin na velikega kiparja in hkrati opazno dopolnjujejo spoznavno specifično njegovih del.

Gre za skrbno pripravljeno pregledno razstavo, v ospredju so kiparske stvari-tve Henryja Moora, smotrno jih dopolnjujejo risbe in grafika, zgolj ilustrativne narave so tapiserije. Ne da bi se zaustavili pri receptivnem zgodovinsko-kronološkem dogajanju ob njegovih delih, pa lahko za likovno področje po svoje parafraziramo verze Vladimira Holana:

»Nerazložljivost nekega stavka,
ki ga nismo doumeli v njegovi temoti,
se nekoč razgori do take iskrivosti,
da nas slepi. Ravno realnost
je metafizika...«

(Prevedel Kajetan Kovič)

Benetke, ki se že desetletja in desetletja znajo oskrbeti s posebnimi razstavami, bodo do 26. novembra gostile Henryja Moora. Umetnik, za življenja dober znanec Benetk in leta 1948 nagrajenec na bienalu, se je mestu na laguni prvič predstavil 1930. Kot zanimivost bodi povedano, da se je v daljnem letu 1948 trinajstčlanska žirija z devetimi glasovi odločila za H. Moora, po enega pa so dobili Aristide Maillol, Fritz Wotruba in Henrick Stark. Vendar je prej, leta 1930, sorazmerno malo poznavalcev dojelo razsežnosti pomena velikega pionirja in obnovitelja modernega kiparstva v Angliji in po svetu. Vse, kar se je kiparskega dogajalo pri njem, je bil odmik do akademizma; civilizacijsko je pojmoval umetnost mnogo širše kot tradicionalno, bolj ali manj ustaljeno in zoženo v evropski prostor; vplivi predkolombijske umetnosti, prvobitne ali primitivne upodobitve, črna oblikovanja so impulzivno delovala nanj, a je prekrasil raznotere vplive z eruptivno, samosvojo ustvarjalno odzivnostjo. V različnih materialih, od bronu, marmorja do lesa, cementa idr. je upodobil svoje preišljene preokupacije. H. Moore ni med zanikovalci umetnostne preteklosti, postavil pa se je proti utrujeni tradiciji brez življenjskih

sokov, ponavljajoči eklektiki. Ko je sredi dvajsetih letih študijsko potoval po Italiji, ga nista toliko prevzela ne Donatello ne Michelangelo, z občudovanjem pa je govoril o Giottu, Orcagni, Lorenzettiju, Taddeu Gaddiu, torej o slikarjih z ekspresivnim izrazom. Značilno pa je, da je v slikarju Giottu videl več kiparskega kot pri drugih med italijanskimi umetniki preteklosti.

Izbor razstavljenih del seže od leta 1922 do 1986, tj. do leta umetnikove smrti. Obiskovalci lahko vidijo 79 kipov (in reliefov), 41 risb, 19 grafik in 3 tapiserije; seveda predstavljajo sredico kiparska dela, tri velikega formata pred razstaviščem, pa srednja in mala plastika. Odbrana dela po nastanku, tematiki in stilizaciji nudijo solidno pregledno videnje Moorovega dela v intenzivnih letih ustvarjalnega zagona k lastnemu, samosvojemu oblikovanju. Zgolj sprotni preblisk naj prikljče v spomin okoli leta 1930 ob prvih razstavah Moora, ko je kritik Morning Posta zapisal: »Kult grdega triumfira v rokah gospoda Moora.« In nato mu očita, da se je kot kipar odpoval naravni lepoti ženske in otroka, in da je formi žrtvoval senzibilnost osebnosti.

Pot angleškega kiparja je v ustvarjalnih fazah potekala izvirno, reflektivno premišljeno, kritika in javnost sta se polagoma odprli za inovativne prelomnosti v kiparstvu Moora, čigar razstavni dosežki so postali vedno bolj odmevni. Verjetno je Herbert Read med poznavalci Moorovega kiparstva tisti, ki je z merili drugačne estetike širše in poglobljeno spregovoril o specifikah Moorovega kiparstva.

Ko si ogledujemo beneško pregledno razstavo Henryja Moora, se nam strnjeni prikaz kipov in risb razodeva kot premišljen zbir različnih faz ustvarjanja z dovolj značilnimi primeri, ki tvorijo osredje umetnikovih dosežkov. H. Moore je na poseben način pojmoval voluminoznost kipa, upoštevajoč organičnost zamisli in stilizacije. Pri voluminoznih poudarkih in hkrati z reduktivnostjo se je poslužil celo razdeljenosti kipa – npr. *Figura*, razdeljena na tri dele (1975) – kiparska posebnost je tudi v oblikovanju zunanje in notranje forme – npr. *Ležeča figura v bronu* (1931), grafične študije za ideje *Zunanje in notranje forme* (1949), bronasti model za *Pokončne forme: zunanje, notranje* (1951). Tam, kjer Moore vnaša simboliko, se ne opira toliko na zaznamovanost zgodovinsko preizkušenega in eksplicitno racionaliziranega, saj mu je bliže arhetipski simbol z metafizično, nikoli do konca razvozlan valenco. Zaradi premišljeno postavljene razstave tudi nedeljskemu obiskovalcu ni težko razvideti organske razvojne poti, ki jo je Moore uresničil v več kot šestdesetih letih.

Ko opazujemo Moorove skulpture, ne moremo mimo občutja, ki ga z vitalizmom umirjeno in zadržano, a vztrajno izžareva, naj gre za *Madono z detetom* (bron, 1943), *Družino* (bron, 1944), *Sedečo žensko pred ukrivljenim zidom* (bron, 1956–57), modelom za *Živalsko formo* (bron, 1969–71), ali katero drugo delo. Nič manj opazna lastnost je kiparjeva redukcija v oblikovanju, lahko do skrajne možnosti, kar ga privede do strogo prečiščenih, poenostavljenih linij. Čista forma je zaobjeta v težišču ne glede na to, ali gre za eno figuro – npr. *zgodnja Glava dečka* (glina, 1923) – ali za sestavljeno kompozicijo – npr. *Ležeča figura v dveh delih* (bron, 1961), *Trije navpični motivi* (bron, 1977); razporeditev silnic in ritma tvori komplementarno celoto.

V prepletu takih in še drugačnih teženj se Moore giblje od oblikovno zreducirane figurlike do abstrakcije. Že njegov *Pes* (marmor, 1922), recimo da »strnjen v kvadru«, izraža najosnovnejše v avtorjevi spoznavni in oblikovalni figuralizaciji, od tu do mnogo kasnejšega *Wotrube* vodi razvidna pot. V nasprotju do slehernega detajliranja je Moore težil k bistvu, vse od zgodnejših del, kot je na primer *Žena z dvignjenimi rokami* (kamen, 1924–25), pa do pozne ženske *Glave* (bron, 1984), zato

so sestavine glave, telesa, predmeta zgolj nakazane, razpoznavno določene. Vse večje abstrahiranje v oblikovanju figurativnega je Moora privedlo do abstrakcije. Med take plastike spada večdelna Kompozicija (zlitina, 1961), pri Dveh formah je kombiniral kamen in les (1936), pri Materi s sinom (bron in strune, 1939) je naslov sugestiven, izrazno pa je zgoščena ideja povezave med rodnico in rojenim na abstrakten način. Tipična je kompozicija enodelnega kipa Tri točke (lito železo, 1939–40) kot forma, kjer se iz gmote ločno izostrijo tri silnice v stičišču umišljene točke. Ena najizrazitejših skulptur je Glava – čelada I (svinec, 1950), ki ima zaledje v sorodni seriji iz vojnih let 1939–40; žal starejših primerov ni na razstavi; tu je Moore povezal notranji del skulpture – glavo – z zunanjim – čelado – v grozljivo podobo vojne in je v obratnem sporočilu protivojna. Vendar se Moore tudi v poznih letih ni odpovedal figuralnemu oblikovanju, ilustrativna sta primera Sedeča žena (bron, 1980), Sedeča žena z razširjenimi rokami (zlitina, 1984), ta primera in drugi ohranjajo vitalizem in umirjenost. Čeprav je Moore rad in pogosto uporabljal bron, pa mu drugi materiali niso tuji.

Risbe in grafike zavzemajo na razstavi pomembno mesto. Povečini je narisana priprava zamisli za poznejši kiparski izdelek. Na ta način so risbe in grafike vezni člen od začetnega osnutka do končne izpeljave, gledalec pa ima priložnost, da procesualno sledi ustvarjalnemu loku kiparja. Tudi H. Moore ni izjema med kiparji, ko gre za risbo ali grafiko: vodi ga namreč kiparski čut, da risarsko grafične zamisli izpelje kar se da plastično, v videnju tega, kar kiparsko sledi. Kot primere omenimo Stojече figure (tribarvna risba, 1949), gre za enolistno serijo 15 figur v variacijah drže in forme, Šest ležečih ženskih figur (litografija, 1963); Ovca z jagnjetom I (jedkanica, 1972) pa je prej umetnikov odziv na okolje, kjer je živel (Perry Green) in manj predloga za kiparsko izpeljavo. Tudi Moore se ni mogel izogniti vojni. Poleg že omenjene serije kipov Glava – čelada, pa je v okviru vojne tematike v risbi in grafiki najbolj znana serija ljudi v zakloniščih, eden od razstavljenih primerov je Mati in sin med pečimi ljudmi v podzemni železnici (mešana tehnika, 1941). Spominu na očeta se je Moore oddolžil s Študijo štirih rudarjev pri delu (mešana tehnika, 1942). Tri tapiserije Henryja Moora so bolj zanimivost kot pa umetnikova preokupacija, dvoje motivov se giblje na območju Moorovih znanih motivov, vsebinsko nenavadne za umetnika pa so Tri parke, risbo je izdelal leta 1943, veliko tapiserijo pa so po risbi izdelali 1983–84 in je svojstven poklon antiki.

Razstavni katalog »Henry Moore« je izšel pri milanski založbi Electa in nudi solidno študijsko gradivo. Dasi gre za pregledno razstavo, so prispevki posameznih avtorjev zgoščeni, smotrni in specifični. David Mitchinson, eden znanih strokovnjakov in poznavalcev Moora in njegovih del, je kratko predstavil pogloblitve poteze iz življenja in dela umetnika. Med kataložnimi prispevki velja opozoriti na Mario Grazio Messino, ki se je posvetila italijanski kritiki ob Mooru. Ester Coen je podala svojstveno razmišljanje v zvezi z italijanskima renesančnima kiparjema in Moorom. Poleg prepotrebne bibliografije nudi katalog reprodukcije vseh razstavljenih del.